

Franse invloeden op het Bossche en het Rosmalense dialect (2)

In aflevering 2001-3 schreef Cor Swanenberg de eerste bijdrage over de sporen die de Fransen in de Brabantse dialecten hebben achtergelaten. Nu het vervolg.

Petòzzie of *petazzie* komt oorspronkelijk van Fr. *potage*, wat dikke soep betekent. *Petòzzie* is in oostelijk Noord-Brabant de dialectnaam voor stampot in het algemeen en stampot van boerenkool in het bijzonder. We kennen naast gewone *petòzzie* ook *wortelepètozzie* (hutspot) en *appèlepètozzie* (hete bliksem). Wij mochten bij het eten geen *orte* (kladden) maken (Fr. *ordure* = vuil). Deden we dat wel, dan zou het *oppezaard* (par hasard) 'slecht weer' geven. Het minder duidelijke *koestermie gaon* voor 'naar bed gaan', dat we in Den Dungen optekenden, moet wel haast verwant zijn aan *se coucher* au lit. *Partoe* moet afgeleid zijn van *partout*; Reelick geeft in het Bosch Woordenboek de voorbeeldzin: *Hij kreeg op z'nne partoe*. (Hij kreeg op zijn donder; hij ving de klappen overal.) *Kaskenade* en *swiet* komen uit het Frans. Het woord *kaskenade* wordt in het Brabants dialect vooral gebruikt in de combinatie *kaskenade vèil hebbe* en betekent opschepperij, verwaandheid, kapsones. Het Franse woord aan de basis is *gasconade* dat voor branie of bluf gebruikt wordt. (In Gascogne, zuidwest Frankrijk, woonden opscheppers die graag hoog opgaven over de denkbeeldige rijkdom van hun gewest.) *Swiet* (suite) wordt gebruikt als synoniem van *kaskenade*. Misschien waren de woorden van weinig belang, van niet veel *petansie* (pitance, voedsel), maar toch. *Persulder* voor gezelschapshouder brengt Reelick in verband met het Frans 'par seul'. We kunnen bij iemand in de *pèrmetòzzie* zitten. We bedoelen dan dat we verwant zijn (Fr. *parentage*), 'apperènsie make' betekent aanstalten maken

of voorbereidingen treffen (Fr. *apparence* = schijn, uiterlijk). Het kaartspel *rikken* levert in het Meierijs dialect de volgende woorden op die allemaal teruggaan op het Frans: *meleur* (ongeluk, drie azen, malheur), *piek* (een slag halen, piquer), *mizère* (geen enkele slag halen, misère, ellende) en *affendans* (negen slagen halen, abundance, overvloed). Misschien heeft dat kaartspel *meepesant* (en passant) de vloekwoorden die vanuit het Frans voortleven in de Brabantse dialecten gebracht, zoals *sakkerdjuu* en *nondejuu* (*sacré Dieu*; *nom de Dieu*), *sakkerdomme*, *sakkerhel*, *sakkerjèn*, *sakkerloot*, *verdjuu*, *tjuu* en *gortvermondejuu*, enz. Vloeken met *die kom sa* (*si come ça*), indrukwekkende krachttermen.

Ook in uitdrukkingen als *vievedevos* (met geweld, de vive force), *van de lantèire* (met grote snelheid, *ventre à terre*) en *travveljee d'n boef* (werken als een os, *travailler comme un boeuf*) zit de Franse oorsprong verborgen. Wanneer alles uiteindelijk op hetzelfde neerkomt, zegt men wel dat het *een tiet mèm* is (*tout de même*). Als kind leerden we vroeger het aftelrijmpje *un, deux, dobbe, dobbe, danse, gij zijt*

'Bonjour' en 'Houdoe': Koningin Wilhelmina en prinses Juliana verlaten het Veemarkterrein (juni 1936) (Foto: Stadsarchief)

moeder van de Franse, gij zijt moeder, gij zijt weg, un deux, un deux.

Kappetunie is het oude dialectwoord voor de boekenkaft. Het is waarschijnlijk verwant met Fr. *couverture* (boekomslag) en Latijn *cooperire* (bedekken), maar wellicht ook met *capiton* (vlokzijde). De negatieve termen *kernàllie* (*canaille*) voor een kring van een vrouw en *flantoet* voor een onverschillige flodder (*à la flan tout* = alles op goed geluk) gaan eveneens terug op het Frans. Wanneer we onze bekomst hebben van iemand laten we hem *bezjoere* (barsten), tegen kleine kinderen werd wel gezegd: *doe 's mooi sjoere!* (dag zeggen; *bonjour*). Zelf zeggen we bij het afscheid wel eens *saluu* in plaats van *houdoe*.

Wanneer men zich afvraagt of er veel Franse invloed in de Brabantse dialectvocabulary is, kan het antwoord alleen maar *sjuust!* (zo is 't maar net, van Fr. *c'est juste*) zijn, zoals het terecht ook in het Bosch Woordenboek staat.